

► Του **ΚΩΣΤΑ ΔΟΥΖΙΝΑ**

Καθηγητής της Νομικής, αντιπρύτανης και διευθυντής του Ινστιτούτου Ανθρωπιστικών Ερευνών στο Κολλέγιο Μπίρκμπεκ του Πανεπιστημίου του Λονδίνου

«**BODY NO 132**» γράφει το φέρετρο του πνιγμένου μετανάστη. Το σηκώνουν δύο Ιταλοί στρατιώτες. Στην επόμενη φωτογραφία, είκοσι τέσσερα φέρετρα με αριθμούς και γύρω τους επίσημοι με μαύρα κοστούμια. Ήταν οι Ευρωπαίοι επίσημοι που πέρσι τον Οκτώβριο σταμάτησαν την επιχείρηση διάσωσης «Mare Nostrum», η οποία ξεκίνησε μετά την τραγωδία στη

Λαμπεντούζα τον Οκτώβριο του 2013, όταν 500 μετανάστες πνίγηκαν.

Η επιχείρηση είχε διασώσει 150.000 ανθρώπους τους προηγούμενους δώδεκα μήνες ενώ γύρω στους 5.000 είχαν πνιγεί. Σ' αυτούς τους αριθμούς βρίσκονται τα όρια του «ανθρωπισμού» και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, για τα οποία τόσα υποκριτικά ακούσαμε τις τελευταίες μέρες. Υποκρισία: ο φόρος που η κακία πληρώνει στην αρετή.

Ένα παλιό έθιμο και κοινή πρακτική στη Μεσόγειο βάζει τις μανάδες, τις αδελφές και τις γυναίκες να περιποιούνται τα σώματα των νεκρών και να τους θρηνούν. Η Αντιγόνη και οι μοιρολόγιστρες της Μάνης, της Σικε-

Finis

λίας, της Σαρδηνίας κατευδώνουν τον αγαπημένο, τον βάζουν στη βάρκα του Χάροντα για να περάσει στην άλλη πλευρά της Στυγός. Δεν θα κλάψει το «Body No 132» η μάνα του, δεν θα το παρηγορήσουν οι επιθανάτιοι θρήνοι.

Γυμνή ζωή

Κάποιοι δεν αξίζουν και δεν δικαιούνται τον επικήδειο θρήνο, μας λέει η Judith Butler. Η ζωή τους είναι περιττή, χωρίς αξία και σημασία, γυμνή, όπως λέει η Αθηνά Αθανασίου. Γυμνή ζωή, hominessacrī, ιεροί άνθρωποι, δηλαδή άνθρωποι έξω από την ανθρωπότητα. Η κυρίαρχη εξουσία φτιάχνει τους «ιερούς», τους μάρτυρες και τα εξιλαστήρια θύματα. Κύρια μορφή αντίστασης των υποτελών σ' αυτήν την «ιεροποίηση» είναι η έξοδος, η αναχώρηση από μια ζωή που οδηγεί σε φυσικό ή πνευματικό θάνατο.

Τέτοιοι αναχωρητές είναι οι ζωντανόι πνιγμένοι της Μεσογείου και του Αιγαίου. Μπαρκάρουν στα σαπιοκάραβα προς τη Δύση, όπως άλλοι έμπαιναν στα τρένα. «Βαθμός μηδέν» της ανθρωπότητας. Ομηροί χωρίς μέλλον από κει που έρχονται, όμηροι χωρίς παρελθόν στον άγνωστο προορισμό τους. Περιπλανώμενοι ναυαγοί, ναύτες αιώνιοι στα νερά της λήθης, σύντροφοι της Γοργόνας.

Στη διαλεκτική αφέντη και δούλου στη «Φαινομενολογία του Πνεύματος» του Χέγκελ, ο αφέντης κατακτά τη θέση του φτάνοντας μέχρι το τέρμα στον αγώνα του για αναγνώριση, ρισκάροντας ακόμα και τη ζωή του. Στο σημείο αυτό ο δούλος, που φοβάται για τη ζωή του, συνθηκολογεί και αποδέχεται την υποτέλειά του. Οι ζωντανόι πνιγμένοι αντιστρέφουν τη διαλεκτική. Οντας οι ίδιοι οιοιέ σκλάβοι, αντιμετωπίζουν τον θάνατο για να στερήσουν από τον αφέντη την εξουσία να τους εξευτελίσει και να τους σκοτώσει. Μεταξύ δικτατόρων, δουλεμπόρων, περιπολικών και κανονιοφόρων βρίσκουν παρηγοριά στην ελευθερία του ρίσκου, την έξοδο σ' έναν αθρήνητο θάνατο. Κάνοντάς το συλλογικά, σκιαγραφούν ένα νέο τύπο εξουσίας, που δεν βασίζεται στη θυσία, καταναγκαστική ή εθελοντική.

Η άνοδος και η πτώση της Ευρώπης

Στο περίφημο δοκίμιο «Πένθος και μελαγχολία», ο Φρόνιτ γράφει ότι «το πένθος είναι αντίδραση στην απώλεια ενός αγαπημένου προσώπου ή στην απώλεια μιας αφηρημένης έννοιας που το έχει αντικαταστήσει, όπως η πατρίδα, η ελευθερία, κάποιο ιδεώδες κ.λπ.»

Η παρατήρηση αυτή, που συνδυάζει το πένθος για αγαπημένους με τον θάνατο των ιδανικών, μας θυμίζει ότι οι εγκαταλελειμμένες ζωές των μεταναστών και το ευρωπαϊκό πραξικόπημα ενάντια στην Ελλάδα (<http://www.efsyn.gr/arthro/ena-poly-eyropaiko-praxikorima>) συνδέονται. Αποτελούν και τα δύο συμπτώματα παρακμής, τερματικούς σταθμούς μιας μακράς ιστορικής πορείας. Η κρίση αξιών, πολιτικής και οικονομίας που ζούμε αποτελεί την κορύφωση και ολοκλήρωση τριών ομόκεντρων κύκλων θριάμβου και ξεπεσμού, κεφαλαιοποίησης και περιθωριοποίησης της Ευρώπης.

Ο πρώτος ξεκίνησε τον 15ο αιώνα με την Αναγέννηση, τις ανακαλύψεις και την κατάκτηση του Νέου Κόσμου. Η Ευρώπη έγινε το κέντρο, κεφάλι και κεφάλαιο της Γης, οικονομικά, πολιτικά, πολιτισμικά. Η Μεσόγειος, το μέσον της Γης, ήταν μπρέρα και καρδιά της Ευρώπης. Στις ακτές της συναντήθηκαν το πνεύμα, ο πολιτισμός και το κεφάλαιο. Τα ευρωπαϊκά πλοία που ξεκινούσαν από μεσογειακά λιμάνια μετέφεραν εμπορεύματα και αγαθά, ιδέες και μεθόδους, λέει ο Πολ Βαλερί.

Το 1830 ο Χέγκελ χαρακτήρισε τη Μεσόγειο κέντρο της Παγκόσμιας Ιστορίας, το 1960 ο ιστορικός Φερνάντ

Europa

Μπροντέλ «απαστράπτων κέντρο» της Γης, «το φως του φωτίζει λιγότερο καθώς απομακρυνόμαστε, χωρίς να ορίσουμε το ακριβές σύνορο ανάμεσα σε φως και σκιά». Το σύνορο είναι τώρα στη Λαμπεντούζα, στη μέση της Μεσογείου το φως ενώθηκε με το σκοτάδι σ' ένα αδιάκοπο γκρι που κρύβει το γαλάζιο. Η Μεσόγειος, μηχανήμα παραγωγής και εξάπλωσης εμπορίου και πολιτισμού, έγινε πλωτό νεκροταφείο, τα κύματα ταφόπλακα απραγματοποίητων ονείρων.

Ο κύκλος κλείνει στις μέρες μας. Το κεφάλαιο και το κράτος-έθνος δημιούργησαν την ευρωπαϊκή δύναμη. Η Ευρώπη τα εξήγαγε παντού. Οι αποικίες τα υιοθέτησαν και τα χρησιμοποίησαν στους απελευθερωτικούς αγώνες της Αμερικής, της Ασίας, της Αφρικής. Τώρα τα δημιουργήματά της οδηγούν την Ευρώπη στην παρακμή. Η πρώην περιφέρεια έγινε το κέντρο του κόσμου, η Ευρώπη επαρχία της, όπως λέει ο Dipesh Chakrabarty. Δεν αποτελεί πια η Ευρώπη «πνευματική γεωγραφία», αλλά μια προέκταση της ασιατικής ηπείρου που καθοδηγείται από τις πρώην αμερικανικές αποικίες της.

Ο «σύντομος» 20ός αιώνας του ευρωπαϊκού εμφυλίου ήταν ο δεύτερος κύκλος. Από τη μια πόλεμοι Ευρωπαίων που ονομάζονταν ακόμη «παγκόσμιοι», από την άλλη θανάσιμος ανταγωνισμός μεταξύ καπιταλισμού και κομμουνισμού. Ο εμφύλιος έληξε προσωρινά με την ειρήνη μεταξύ της Γερμανίας και της υπόλοιπης Ευρώπης και με την ήττα του κομμουνισμού. Αλλά η πανουργία της διαλεκτικής μετέβαλε τη νίκη σε σπέρμα αυτοκαταστροφής.

Το κοινωνικό κράτος, μεγάλη κατάκτηση της Ευρώπης, ήταν δημιούργημα του εμφυλίου, νίκη του εργατικού κινήματος αλλά και παραχώρηση του κεφαλαίου. Θεμελιώθηκε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και επιταχύνθηκε με το τέλος της αποικιοκρατίας για να μπει ανθρώπινο πρόσωπο στον καπιταλισμό. Αλλά η νίκη της Δύσης τού αφείρεσε τον λόγο ύπαρξης. Κάτι ανάλογο έγινε με τις πρώην αποικίες.

Αυτοί που σχεδίασαν τον μετα-αποικιοκρατικό χάρτη δεν ενδιαφέρθηκαν για την εθνική συνοχή των νέων κρατών στην Αφρική και την Ασία ή για την πολιτική τους βιωσιμότητα. Τους ενδιέφερε μόνο η ένταξή τους στο δυτικό στρατόπεδο και το γρήγορο κέρδος. Όπως ήταν αναμενόμενο, η βίαιη οικονομική ανάπτυξη, η καταστροφή των κοινοτήτων, ο ξενόφερτος καταναλωτισμός και οι εξωτερικές εισβολές καταδίκασαν τον αναπτυσσόμενο κόσμο σε συνεχείς πολέμους δημιουργώντας τα τεράστια μεταναστευτικά κύματα.

Ο τρίτος κύκλος ξεκίνησε το 1989. Είναι ο κύκλος της «νέας παγκόσμιας τάξης» και του «τέλους της Ιστορίας». Ο νεοφιλελευθερισμός ως ύστατο στάδιο της Ιστορίας. Αλλά η διαλεκτική εκδικήθηκε πάλι. Ο θρίαμβος του καπιταλισμού και η εξάλειψη του αντίπαλου δέους αποθράσυναν τις ελίτ και οδηγούν στη σταδιακή αποσύνδεση καπιταλισμού και δημοκρατίας, δηλαδή στην καταστροφή όχι μόνο του κοινωνικού κράτους αλλά και της ιδέας της Ευρώπης.

Οι «αγορές» επιβάλλονται στους λαούς, οι εκλογές αντιμετωπίζονται ως ασήμαντες λεπτομέρειες, η κοινωνική δικαιοσύνη γελοιοποιείται. Ετσι ο εθνικισμός επιστρέφει, ο Βορράς κατηγορεί τον Νότο για τεμπελιά, ο Νότος τον Βορρά για αναληψία, οι ταξικές διαφορές γίνονται ξανά εθνικές εντάσεις και συγκρούσεις. Η Ευρώπη-φρούριο χτίζει φράχτες και ανοίγει υγρούς τάφους «προστατεύοντας» τους προνομιούχους μέσα και αφήνοντας τους ανεπιθύμητους απέξω. Στη Μεσόγειο και τις Βρυξέλλες ο τρίτος κύκλος αρχίζει να κλείνει.

Τον Μάρτιο του 1938, ο Φρόιντ έγραψε στο τετράδιό του *Finis Austriae*. Αν η Ευρώπη δεν αλλάξει, σύντομα οδηγείται κι αυτή στο τέλος της.

Η κρίση αξιών, πολιτικής και οικονομίας που ζούμε αποτελεί την κορύφωση και ολοκλήρωση τριών ομόκεντρων κύκλων θριάμβου και ξεπεσμού, κεφαλαιοποίησης και περιθωριοποίησης της Ευρώπης